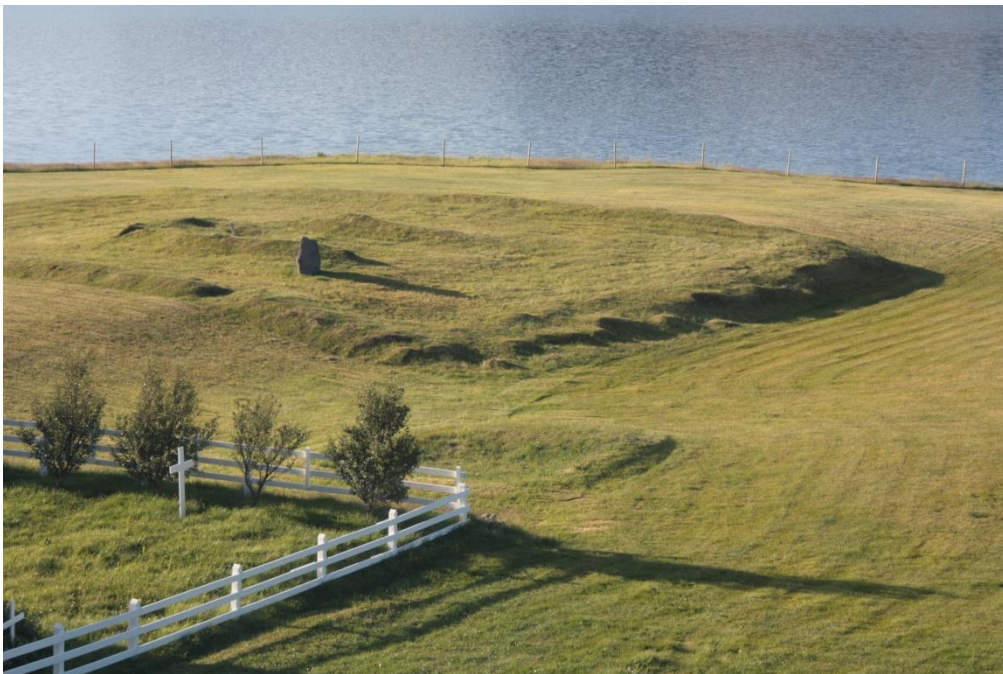

Fornleifarannsóknir á Hrafnseyri við Arnarfjörð Framvinduskýrsla 1.

Margrét Hrönn Hallmundsdóttir

Með viðbótum

Guðný Zoëga

Júlí 2013
NV nr. 14-13

Efnisyfirlit

1. Inngangur.....	3
2. Saga	3
3. Aðferðafræði	4
4. Rannsóknin við Hrafnseyri.....	4
5. Hrafnseyri – rannsókn á kirkjugarði 2012 - GZ.....	12
6. Fornleifarannsókn sumarið 2012.....	16
6. Samantekt.....	18
7. Niðurstöður	18
8. Heimildaskrá.....	19
9. Gripaskrá (e. Artifacts).....	20
Fylgiskjal 1. Niðurstöður úr C14 greininga, 21 maí 2013.....	22

1. Inngangur

Fornleifarannsókn var gerð á Hrafnseyri við Arnarfjörð dagana 11.-15. ágúst 2011 og 3.-4. júlí 2012. Tveggja vikna uppgröftur fór fram í 7.-18. ágúst 2012. Tilgangur rannsóknanna var að gera könnunarskurði á völdum stöðum á Hrafnseyri til að kanna ástand minja og rannsóknargildi og reyna að staðsetja miðaldabyggð í firðinum með frekari fornleifarannsókn. Hrafnseyri liggur norðanvert við Arnarfjörð, gengt Langanesi.

Náttúrustofa Vestfjarða stendur fyrir verkefninu „Miðaldir í Arnarfirði“, en megintilgangurinn með því verkefni er að skrá fornleifar og rannsaka valdar minjar um elstu byggð í firðinum.

Við teljum að með því að stuðla að rannsóknum á miðaldaminjum í Arnarfirði fáiast mikilvægt yfirlit yfir tímabil sem lítil vitneskja er annars um. Með því að leggja áherslu á Arnarfjörð sérstaklega, fæst heildstætt svæðisbundið yfirlit yfir upphaf og þróun byggðar, auk þess sem fyllri upplýsingar fást um líf og lífshætti Vestfirðinga á miðöldum. Við rannsóknina verða nýttar upplýsingar frá öðrum rannsóknum sem fram hafa farið í firðinum.

Fornleifarannsóknina önnuðust fornleifafræðingarnir Margrét Hrönn Hallmundsdóttir, Dr. Rhonda Bathrust, Angelos Parigoris árið 2011. Margrét Hallmundsdóttir og Guðný Zoega í júní 2012 og Margrét Hallmundsdóttir ásamt 10 nemum í fornleifafræði frá Englandi og Skotlandi í ágúst 2012. Leyfi fyrir fornleifarannsóknum var gefið út 3. ágúst 2012 og hlaut rannsóknin Þjóðminjasafnsnúmerið *Þjms. 2012-56*.

Rannsóknin skiptist í tvo hluta: könnunarskurðir við Hrafnseyri (kafla 4 og 6) og könnunarskurðir í kirkjugarðinum við Hrafnseyri (kafla 5). Skýrslugerð annaðist Margrét Hallmundsdóttir en Guðný Zoega skrifaði kaflann um rannsóknina í kirkjugarðinum sem hún stjórnaði sjálf í júní 2012.

2. Saga

Jörðin Hrafnseyri er á norðurströnd Arnarfjarðar og er nokkurn veginn miðsvæðis í Auðkúluhreppi hinum forna. Í upphafi landnáms er staðurinn nefndur Eyri við Arnarfjörð og kemur mjög við fornar sögur landsmanna. Þegar kemur fram á 15. öld er farið að nefna Eyri eftir Hrafn Sveinbjarnarsyni, sem er talinn fyrstur lærðra lækna á Íslandi. Þjóðskörungurinn Jón Sigurðsson fæddist á Hrafnseyri 17. júní 1811 og þar ólst hann upp til 18 ára aldurs.

Í Landnámu segir svo:

"Örn hét maður ágætur. Hann var frændi Geirmundar heljarskinns. Hann fór af Rogalandi fyrir ofríki Haralds konungs. Hann nam land í Arnarfirði svo vítt sem hann vildi. Hann sat um veturinn á Tjaldanesi, því þar gekk eigi sól af um skammdegi. Án rauðfeldur, sonur Gríms loðinkinna úr Hrafnistu og sonur Helgu, dóttur Ánar bogsveigis, varð missáttur við Harald konung hinn hárfagra og fór því úr landi í vesturvíking. Hann herjaði á Írland og fékk þar Grelaðar, dóttur Bjartmars jarls. Þau fóru til Íslands og komu í Arnarfjörð vetri síðar en Örn. Án var hinn fyrsta vetur í Dufansdal. Þar þótti Grelöðu illa ilmað úr jörðu. Örn spurði til Hámundar heljarskinns, frænda síns norður í Eyjafirði og

fýstist hann þangað. Seldi hann því Áni rauðfeldi lönd öll milli Langaness og Stapa. Án gerði bú að Eyri. Þar þótti Grelöðu hunangsilmur úr grasi¹."

Sigurður Vigfússon fornfræðingur fór í könnunarferð um Vestfirði árin 1882 og 1888². Kom hann við á Hrafnseyri í bæði skiptin og svipaðist um eftir fornleifum og sögustöðum. Sigurður fann tóftarleifar, um 11m breiðar, austan við bæinn á Hrafnseyri og taldi að þar væru fundnar leifar af skála Hrafns Sveinbjarnarsonar.

Samkvæmt munnmælum voru undirgöng frá *Hrafnskála* og niður að sjávarbökkum. Sigurður skoðaði lægð sem liggur frá bænum og niður að sjó, um 130m leið, en taldi hana náttúrumyndun, og hafa myndast af gamalli vatnsrás undir túninu. Lægðin er engu að síður kölluð *Undirgangur* og að sögn Ásgeirs Jónssonar sem lengi bjó á Hrafnseyri á ofanverðri 19. öld mátti sjá hleðslur í opi þeirra við sjávarkambinn³. Neðan við bæinn fann Sigurður naust, "ákaflega mikið og fornlegt", hið stærsta sem hann hafði séð, eða yfir 30m langt.

Búið hefur verið á Hrafnseyri lengst af og aðeins nokkrir áratugir síðan hætt var að búa á jörðinni. Hrafnseyri hefur lengst af verið prestsetur og er frægð staðarins þó helst bundin við Hrafn Sveinbjarnarson og Jón Sigurðsson forseta sem ólst upp á Hrafnseyri þar sem faðir hans þjónaði sem prestur.

Í jarðabók Árna og Páls Vídalíns eru skráðar fimm hjáleigur og flestar í heimatúninu. Þær eru Rani, Bæli, Efri Hús, Neðri Hús og Sifjarhús⁴.

Í jarðatali Jonsen frá 1847 er Hrafnseyri nefnd Rafseyri og er skráð 60 hundraða jörð en engar hjáleigur sem nefndar voru hjá Árna og Páli eru í byggð árið 1847. Eina hjáleigan sem er í byggð er Rafseyrarhús⁵.

3. Aðferðafræði

Við rannsóknina var beitt e. *single context* uppgraftrartækni, þ.e. hver fornleifafræðileg eining var teiknuð, mæld, ljósmynduð og síðan grafin í burtu. Hugmyndafræðin bak við *single context* uppgraftrartækni byggir á því að hver mannvistareining er fjarlægð í öfugri tímaröð. Með því er saga uppgraftrarsvæðisins skráð af nákvæmni þar til að svæðið er komið á þann tímapunkt er mannvist hófst. Öllum jarðlögum er gefið númer sem sett eru í hornklofa [xx].

4. Rannsóknin við Hrafnseyri

Gerðir voru fjórir könnunarskurðir í ágúst 2011 (A-D). Tveir skurðir voru gerðir 12 m austan við gamla kirkjugarðinn og þrír skurðir voru gerðir ofar í túninu neðan við

¹ Landnámabók (1968) Jakob Benediktsson gaf út. *Íslensk fornrit*, . Rv. I, s. 177; Jón Jóhannesson (1941) *Gerðir Landnámabókar*, Rv., s. 28-29.

² Sigurður Vigfússon (1883) "Rannsókn um Vestfirði...", *Árbók Hins íslenska fornleifafélags 1883*, s. 1-70; -

³ Böðvar Bjarnason (196), s. 16.

⁴ Páll Vídalín og Árni Magnússon (1981) *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín Ísafjarðar og Strandasýsla* . s.15-18

⁵ J. Jonsen (1847) *Jarðatal á Íslandi* s.191

svokallaða Bælisbrekku austan við síðasta bæjarstæðið. Tveir af þessum þremur skurðum voru síðan sameinaðir (skurður D) og því í raun fjórir skurðir eins og hefur komið fram. Árið 2012 var skurður D stækkaður um einn metra og svæðið við skurð B stækkað til um 5 metra til austurs og 5 metra til suðurs (mynd 1).

Ákveðið var að taka tvo fyrstu skurðina í örlitla upphækkun í túninu rétt austan við gamla kirkjugarðinn.

Mynd 1. Loftmynd af svæðinu sem sýnir afstöðu svæðin sem rannsökuð voru 2012.

4.1 Skurður A

Var 1x2 metrar og lá í austur-vestur.

4.2. Einingaskrá

[101] Grasrót.

[102] Yfirborðslag. Brúnt, nokkuð rótað, mikið af möl í laginu, einstaka kol og brennt bein. Greinilega vindborið í laginu.

[103] Mjög þunnt kolalag, nokkuð mikið af kolum og brenndum beinum. Líklega vindborið.

[104] Mjög skýrt torflag í horni skurðarins.

[105] Óhreyft, grófur

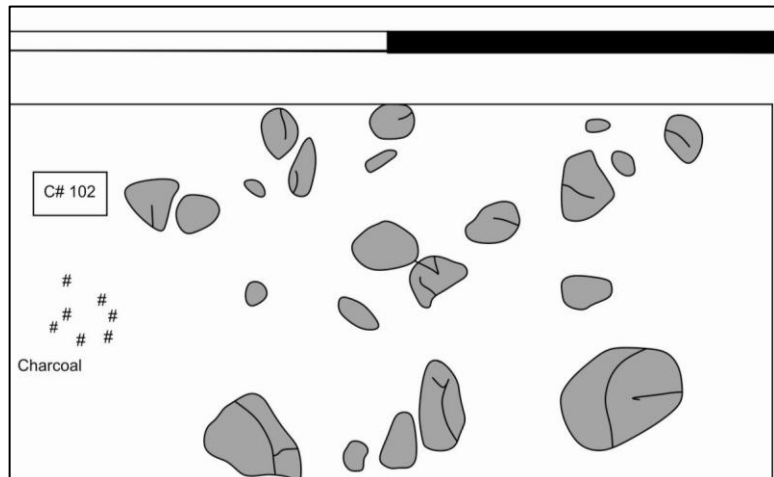
ísaldarruðningur.

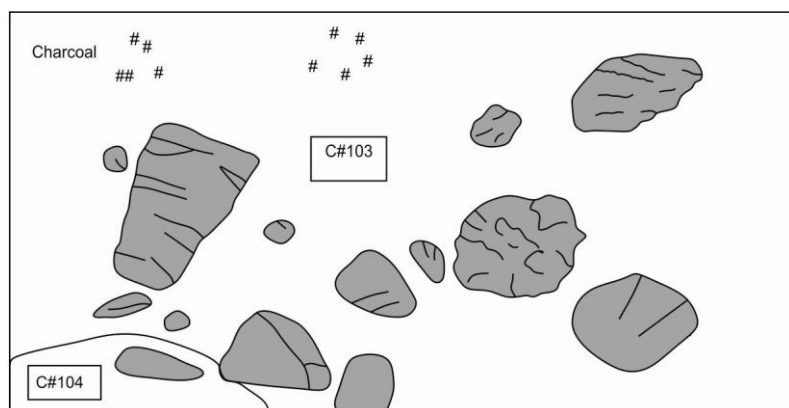
Mynd 2. Mynd af skurði A. Tekið í austur.

4.3. Niðurstöður úr skurði A

Ekki fundust nein skýr merki um byggingar í þessum fyrsta skurði sem opnaður var en greinilegt að mannvistarlög voru mjög nærri honum þar sem mikið af vindbornum mannvistarlögum fundust í skurðinum. Ákveðið var að opna annan skurð ekki fjarri þessum.

Teikning 1. Flatarteikning af skurði A.

Teikning 2. Flatarteikning af skurði A.

4.4 Skurður B

Skurður B var 5m á lengd og 1m á breidd í 2 ½ metra og var þá víkkaður í 2 m. Árið 2012 var svæðið stækkað (mynd 1).

4.5 Einingaskrá

[201] Grasrót

[202] Yfirborðslag. Brúnt moldarlag með nokkuð af möl.

[203] Torflag í vestur enda skurðarins er nokkuð, þétt 20cm, en verður svo malarkenndara. Kolasmít í laginu og brennd bein greinilega aðfokið. Rógnagli fannst í laginu.

[204] Malarlag sem var yfir öllum skurðinum, líklega vegna túnagerðar á síðari tímum.

[205] Afmarkað torflag í austur enda skurðarins, mjög þétt, gulleitt og leirkennt.

[206] Steinhleðsla, líklega veggur sem gengur í norður-suður í skurðinum.

[207] Mjög lífrænt þétt lag, kolsvart mikið af kolum og brenndum beinum. Mjög líklega gólflag.

[208] Torflag yfir jarðhýsinu, sett yfir uppfyllingu í húsið [209].

[209] Svart viðarkolalag sem lá yfir stóru svæði. Lagið var laust í sér og um 2-3 cm á þykkt.

[210] Fylling af mjög grófum jökulruðning sem notaður var til að fylla upp í jarðhýsið.

[211] Cut/skurður af eldstæði/eldunarholu. Holan var 44x45cm og 60 cm djúp.

[212] Fylling eldholunarholunnar var full af eldspungnum steinum og leifar af brenndum beinum efst. Fyllingin var aðallega eldsprungnir steinar og viðarkolaaska ásamt beinaleifum. Vottur af brenndu torfi efst í holunni og til hliðanna.

[213] Þétt afmarkað lag af móösku um 5 cm þar sem það er þykkast. Bleikt og appelsínugult að lit með mikið af viðarkolum í laginu og brenndum beinum. Líklega útmokstur úr eldstæði.

[214] Cut/skurður 40x40 í norðvestur horni.

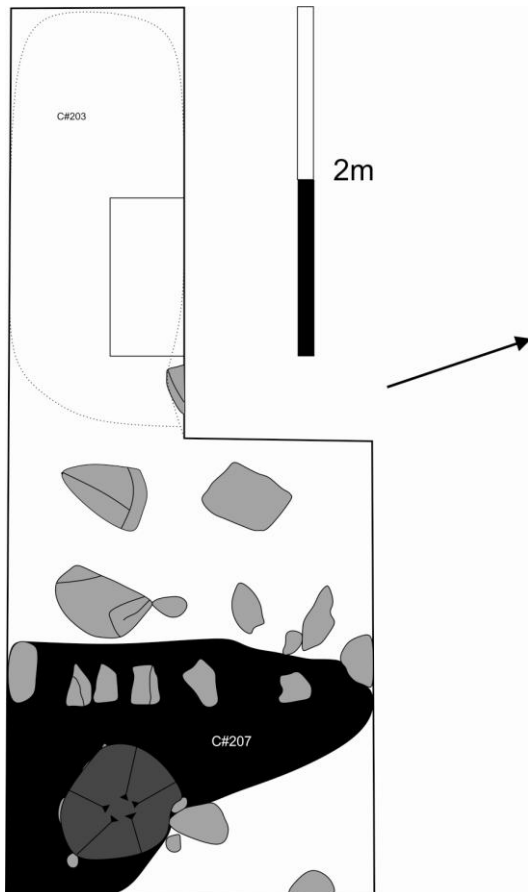
[215] Fylling laus í sér með viðarkolum og brenndum beinum.

[216] Torfveggur af jarðhýsi. Mjög rautt torf. Aðeins smá hluti torfveggjar jarðhýsisins var óraskað.

[217] Gólflag jarðhýsisins. Svart lag, mikið af viðarkolum en ekki mjög þykkt eða breitt. Malarkennt, endar mjög afmarkað þar sem torfveggir hafa verið.

4.6 Niðurstöður úr skurði B.

Mjög líklegt er að í þessum skurði hafi komið fram hús en veggur, torf og gólflag benda til þess. Sumarið 2012 var þetta svæði stækkað og kom í ljós veggur, tvö eldstæði og jarðhýsi sjá kafla 6.

Teikning 3. Flatarteikning af skurði B.

Mynd 3. Ljósmynd af skurði B. Tekin í vestur.

4.7 Skurður C

Skurðurinn var gerður um 10m austur frá sólpalli við burstabæinn á Hrafnseyri, ekki langt frá þeim stað sem síðasti torfbær á Hrafnseyri stóð. Skurðurinn var 1x2 metrar á stærð.

4.8 Einingaskrá (á ensku)

[301] Topsoil. Dark reddish silty sand moderately compacted. Charcoal flecks, frequent fleckes large and medium subangular and sub rounded stones sorted stone. Stone inclusions.

[302] Dark blackish brown sandy silt moderately compacted. Rich in charcoal. Fairly Extensive, no evidence of burning in situ. Most possibly result of dumping.

[303] Dark ,greyish, ,brown, sandy, silt, moderately compacted. Similar to [302] with less charcoal content. Possible roof at SW. Possibly result of dumping event.

[304] Dark greyish reddish, yellowish, brown. Brown sandy silt moderately compacted. Charcoal flecks. Frequent peat ash. Occasional bone fragments (degraded not sampled) A fairly stereotypical midden deposit.

[305] Mid reddish, brown sandy silt, firmly compacted. High content of turf. Large sub rounded stones moderately sorted associated with the deposit (situated at the bottom of the tranche) possibly structural associated with the 19. cet farm. Very mixed.

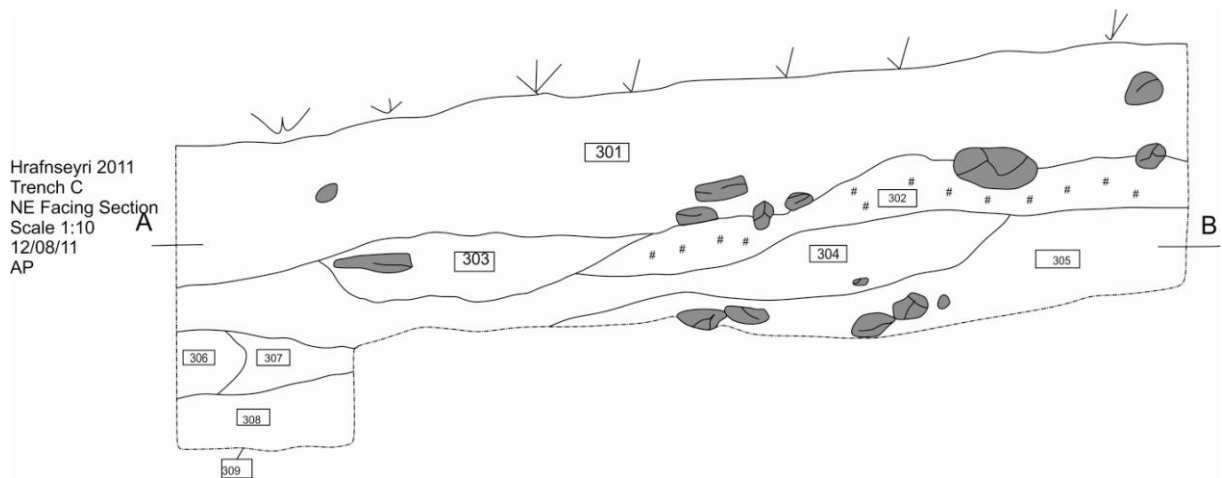

[306] Dark blackish, reddish, brown, silty turf firmly compacted lensed material. Possibly structural. Rather inconclusive as only edge and deposit visible in section. Further investigation required.

[307] Mid reddish, greyish, brown, silty turf firmly compacted. Rather clean material. Farley thin. Possibly associated with structure(s) at N [305] Similar deposits recognised elsewhere were clearly associated with smithy's.

[308] Mid reddish, brown. Sandy silt, firm. Sterile deposit most possibly naturally accumulated.

[309] Natural.

Teikning 4. Snið af skurði C. NA hlið.

4.9 Niðurstöður úr skurði C

Skurður C var gerður ekki langt frá þeim stað sem síðasti torfbærinn stóð á Hrafseyri eða austan við þann stað. Ljóst er að mikið af mannvistarleifum var í þessum skurði og greinileg merki um byggingar á þessu svæði eins og við var að búast. Hugsanlega sáust leifar smiðju í skurðinum en ljóst er að byggingar voru á þessu svæði. Mestar líkur eru á það þetta séu merki um yngri byggingarskeið á Hrafseyri.

4.10 Skurður D

Þegar svæðið var kannað fyrir rannsóknina tóku fornleifafræðingar eftir því að á túninu, sem var nýslegið, mátti sjá gula bletti þar sem gras hafði greinilega ekki náð í vatn. Við nánari athugun kom í ljós að þessir ljósu blettir mynduðu langa línu eða um 30m og náði hún inn í yngri kirkjugarð. Ljóst var að rétt undir grassverði voru stórir steinar og skýrði það hvers vegna gras náði ekki að lifa ofan á steinunum í þessum þurrkum. Opnaður var skurður hjá einum af þessu gulu blettum í grasinu.

4.11 Einingaskrá

[401] Grasrót

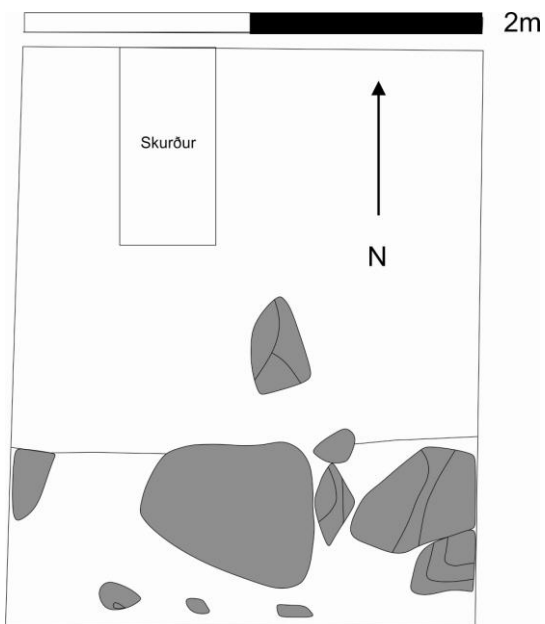
[402] Yfirborðslag, brúnleitt, nokkuð sendið, með mól, vindborin kol og beinaleifar.

[403] Hleðsla mjög stórir steinar.

[404] Torf mjög skýr torfveggur, brúnt, appelsínugult, og gráleitt, mjög þétt torf.

4.12 Niðurstöður úr skurði D

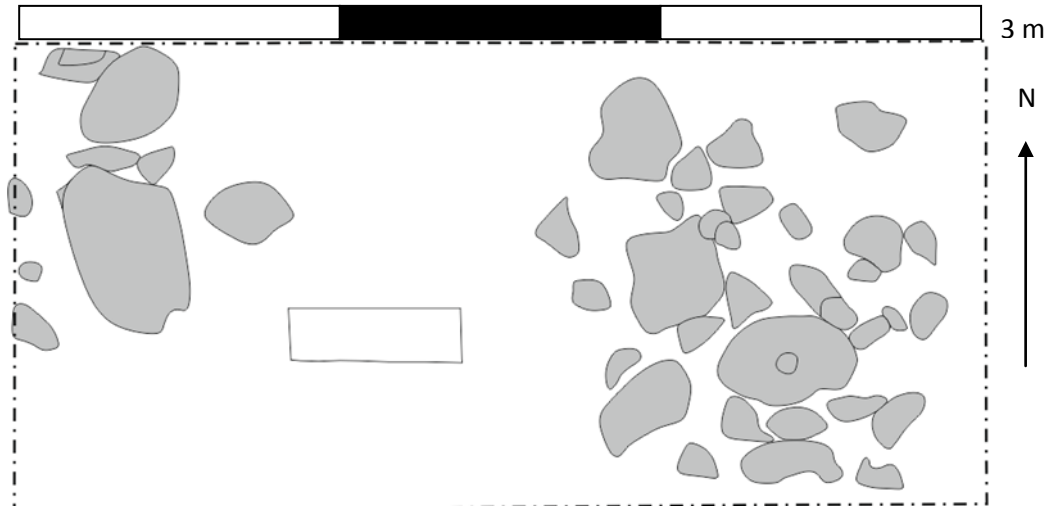
Greinilegt er að það sem sást á yfirborði er mjög voldugur veggur en hvort um er að ræða stóra byggingu eða túngarð er ekki auðvelt að segja og verður að gera frekari rannsóknir. En skýrt er í þessum skurði að þarna hefur verið veggur úr torfi og grjóti með stórum steinum.

Teikning 5. Flatarteikning af skurði D.

Mynd 4. Ljósmynd af skurði D. Greinilegur torfveggur og stórt grjót.

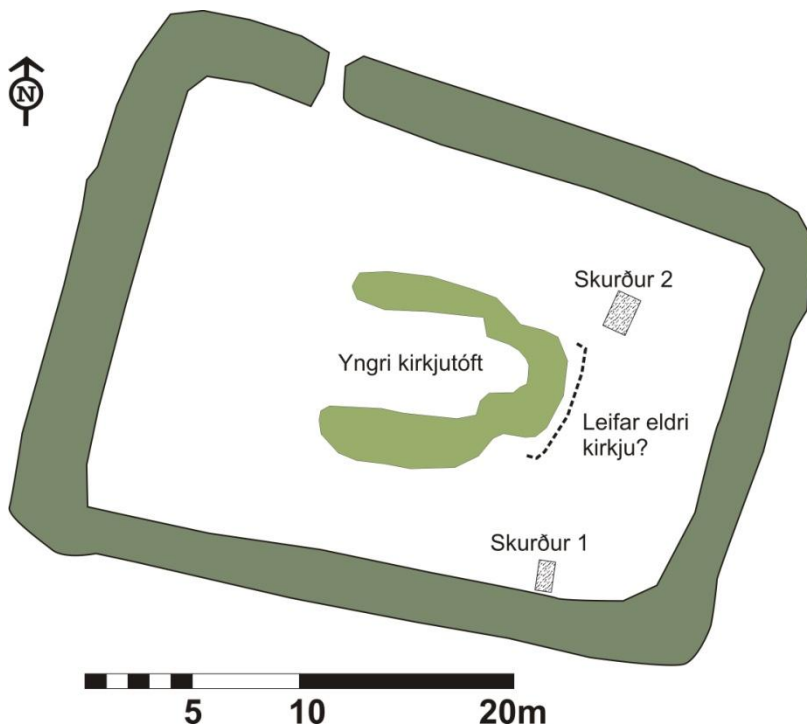

Teikning 6. Teikning af skurði D eftir að hann var stækkaður 2012.

Mynd 5. Garðlagið eftir stækkun, 2 metrar á breidd. Holan er könnunarhola til að kanna þykkt torflags.

5. Hrafnseyri – rannsókn á kirkjugarði 2012 - GZ

Teikning 7. Innmæling og afstaða skurða.

Fornleifarannsókn fór fram á fornum kirkjugarði í Hrafnseyrartúni dagana 3.-4. júlí 2012. Tilgangur rannsóknarinnar var að staðfesta að um kirkjugarð væri að ræða og, ef varðveisla beina leyfði, skoða legu beinagrindar, aldur og kyn auk þess sem taka átti sýni til frekari aldursgreiningar.

Kirkjugarðurinn liggur í túni suðaustan íbúðarhúss og kapellu og um 17m neðan og sunnan núverandi kirkjugarðs og kirkju. Garðurinn var vel greinanlegur í landslaginu. Hann liggur vestnorðvestur-austsuðaustur og er ferkantaður, 27m langur frá vestri til austurs, 20m breiður í vesturenda og 18m breiður í austurenda. Garðveggurinn er enn nokkuð stæðilegur, um 50-70cm á hæð og allt að 2ja metra breiður. Veggurinn virðist hafa verið hlaðinn úr stóru grjóti en er nú hruninn. Grjótið sést enn vel í hruninni hleðslunni. Vestasti hluti garðsins liggur í dálitilli brekku í túninu og hallar til vesturs niður að dæld sem er talin vera jarðgöng þau sem getið er í Hrafn sögu. Yfirborð vesturhluta garðsins er ójafnara og kann jarðvegi að hafa verið bætt í garðinn þar en þó verður það ekki fullyrt nema með frekari rannsókn.

Innan garðs er stæðileg kirkjutóft. Hún virðist einnig hafa verið hlaðin að hluta úr grjóti en þil hefur verið á vesturstafni. Miðskip kirkjunnar hefur verið um 6m á lengd og um 5m á breidd. Út úr austur stafni hefur verið smærri kór, um 2x2m að stærð. Kórinn er nokkuð upphækkaður sem kann að stafa af hrúni grjótveggja inn í tóftina. Tóftin snýr rétt við áttum á meðan að kirkjugarðurinn snýr eilítið meira til norðvesturs-suðausturs. Undan kórnum lágu leifar einfaldrar steinhleðslu, um 5m að lengd. Hleðslan lá vestnorðvestur-austsuðaustur um metra austan við og undir kór yngri kirkjunnar og er þar líklega eldra skeið kirkjunnar. Sá veggur virðist hafa snúið eins og kirkjugarðurinn.

Sé um að ræða austur kórvegg, hefur eldri kirkjan annað hvort verið stærri eða kórin jafnbreiður miðskipi kirkjunnar.

Tveir skurðir voru teknir innan kirkjugarðsins, skurður 1 var tekinn rétt innan við suðurhlið kirkjugarðsveggjarins en skurður 2 var tekinn rétt norðaustan við það sem metið var eldra skeið kirkjunnar.

Skurður 1

Mynd 6. Skurður 1.

Skurðurinn var tekinn norður-suður þannig að komið yrði þvert á grafir ef þær væru til staðar. Skurðurinn var 2m að lengd og 1m að breidd.

Rétt undir grasrót, á 20cm dýpi, var komið niður á útlínur niðurgraftar og virtist þar geta verið um tvær grafir að ræða. Vesturendi þeirra kom fram innan skurðar og virtust grafirnar samsíða þar sem ekkert haft var á milli þeirra en við höfuðenda grafanna var sem um tvo bogadregna niðurgrefti væri að ræða. Grafirnar hafa verið teknar í gegn um 15-20cm þykkt lag af rauðleitu torfi sem lagt hefur verið í garðinn en slík lög finnast víða í elstu kirkjugörðum. Á yfirborði komu graffyllingarnar fram sem gróf mól og sandur blandað mold og torfleifum en efnið sem grafirnar voru teknar ofan í var rauðleitt, nánast steinalaust, mýrartorf.

Gröf 1

Ákveðið var að grafa niður að beinum í höfuðenda nyrðri grafarinnar til að ákvarða nánar um varðveislu þeirra og hvort frekari stækkun grafarinnar væri fýsileg. Fljótlega varð ljóst að þótt tvær grafir virtust sýnilegar á yfirborði var syðri gröfin ekki tekin niður fyrir yfirborðs torflagið en þar var jarðvegurinn mjög þéttur skriðujarðvegur með grjóti

af ýmsum stærðum, sandi og mold. Fyllingin í gröfinni sem mokað var upp úr var hinsvegar lausari í sér, en þó nokkuð groddaleg, með mól og stærri steinum í bland við sand, mold og leifar yfirborðstorflagsins. Í torflaginu komu fram nokkuð stórir flekkir af svartri, mjög fínni gjósku, sem komu einnig fram í torfflekkjum í graffyllingunni. Á 50cm dýpi frá yfirborði grafar var komið niður á botn hennar og augljóst var að varðveisla beina var mjög slæm. Einungis var eftir illa farinn neðri hluti höfuðkúpu, eyrnabein og hnakkabein, auk illa farins neðri kjálka með tönnum og broti úr hryggjarliði. Beinin virðast hafa varðveist vegna þess að þau hafa að hluta lagið undir stórum steinum sem stóðu út úr grafarveggnum en menn ekki lagt í að moka upp úr gröfinni. Öll önnur bein í gröfinni voru svo illa farin og smjörkennd að ekki var hægt að greina lögun þeirra eða legu en leifar þeirra voru þó greinilega til staðar. Heillegustu beinin, eyrnabein og hluti neðri kjálka voru tekin til AMS aldursgreiningar. Vinstra megin í gröfinni komu í ljós tannkrónur barns eða unglings en engin merki voru um höfuðkúpu eða önnur bein. Þær tannkrónur sem hægt var að taka upp voru fjarlægðar til frekari aldursgreiningar. Sökum þess hver jarðvegur og graffylling voru grófgerð og einsleit var hægt að ákvarða hvort gróf 1 hefur verið tekin ofan í eldri gróf eða hvort komið hefur verið niður á hluta annarrar grafar.

Í botni grafarinnar, á um 50cm dýpi, var komið niður á mjög þétt og illgræft malarlag.

Skurður 2

Mynd 7. Skurður 2.

Skurðurinn var tekinn um 1,5m norðaustur af norðausturhorni hleðslunnar sem gæti verið af eldri kirkju. Skurðurinn lá nálega norður-suður og var 1,6m langur og 1m breiður. Þegar útlínur grafar komu í ljós var hann stækkaður um 20cm til vesturs til að höfuðendi grafar kæmi að fullu inn í skurðinn.

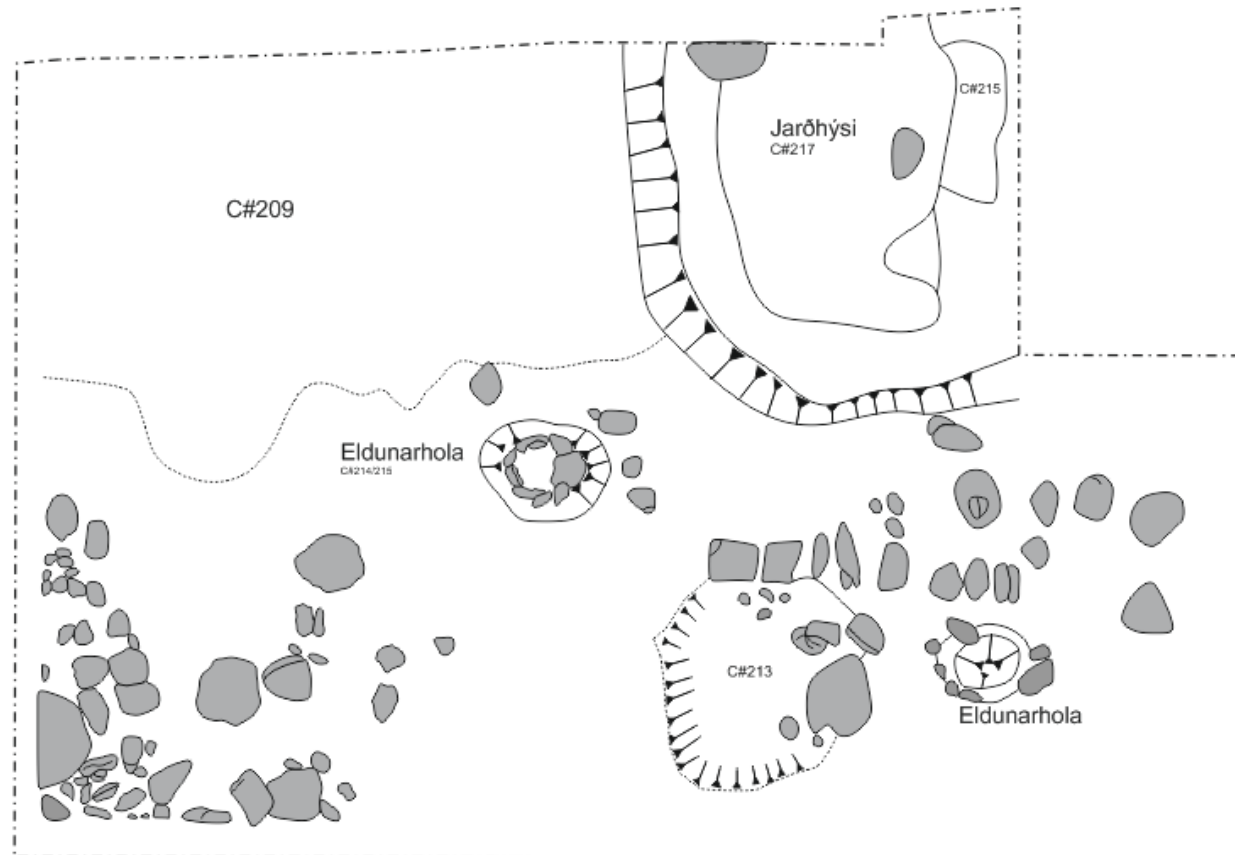
Gröf 2

Líkt og í skurði 1 var þegar komið niður á yfirborð tveggja grafa undir grasrót. Þar voru einnig ummerki um sama yfirborðstorflagið og í skurði 1. Grafirnar voru samsíða og var sú nyrðri opnuð.

Útlínur grafarinnar voru fyrir miðjum skurði og þegar yfirborð hennar var hreinsað frekar varð ljóst að um var að ræða barnsgröf, um 90cm langa og rétt um 40cm breiða. Grafarfylling var sama og í gröf 1, gróf mól með stærri steinum blönduð sandi, mold og flekkjum af yfirborðstorfinu. Á 60cm dýpi kom fram sama þétta malarlagið og kom fram í botni grafar 1. Ekki hefur verið grafið niður í það. Engin ummerki beina eða annarra lífrænna leifa fundust í gröfinni. Annað hvort voru bein eða of tennur of morkin til að verða greind eða að líkið hefur verið fjarlægt úr gröfinni. Miðað við varðveislu beina í gröf 1 er ekki óvarlegt að álykta að beinin séu horfin. Niðurstöður C14 greiningar gefa til kynna að garðurinn hafi verið í notkun á fyrrihluta 11. aldar (sjá fylgiskjal aftast í skýrslunni).

6. Fornleifarannsókn sumarið 2012

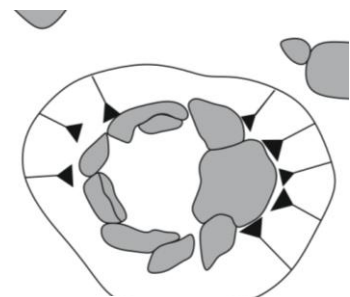
Um tveggja vikna skeið frá 7.-18. ágúst 2012 fór fram fornleifarannsókn á Hrafnseyri. Ákveðið var að stækka svæðið þar sem könnunarskurðir sumarið áður höfðu leitt í ljós minjar. Skurður D var stækkaður um 1metra. Við stækkun skurðarins kom í ljós að garðlagið var 2 metrar á breidd með stóru grjóti sem grunnsteinar og torf á milli. Ekki er ljóst hver tilgangur þessa mikla garðlags eða veggjar er og þurfa að fara fram frekari rannsóknir á garðlaginu. Garðlagið virðist liggja til austurs eina 30-50 metra og til vesturs inn í núverandi kirkjugarð.

Teikning 8. Teikning af svæðinu sem opnað var árið 2012.

Svæði var þar sem skurður B hafði verið opnaður árið áður var stækkað 4 metra til norðurs og 7 metra til suðurs. Svæðið var 6 metrar á breidd. Kolsvart lag var yfir nær öllu svæðinu. Við rannsóknina komu í ljós tvö niðurgráfin eldstæði að öllum líkindum svokallaðir seiðir. Annar var dýpri eða um ½ metri að dýpt í honum voru eldsprungnir steinar og beinaleifar. Ekki fundust nein merki um járnvinnslu í þessum niðurgreftri svo líklegt er að um sé að ræða eldunarholu. Hin holan var mun grynnri en hún hafði komið

Eldunarhola
C#214/215

Teikning 9. Eldstæði, hola full af eldsprungnum steinum.

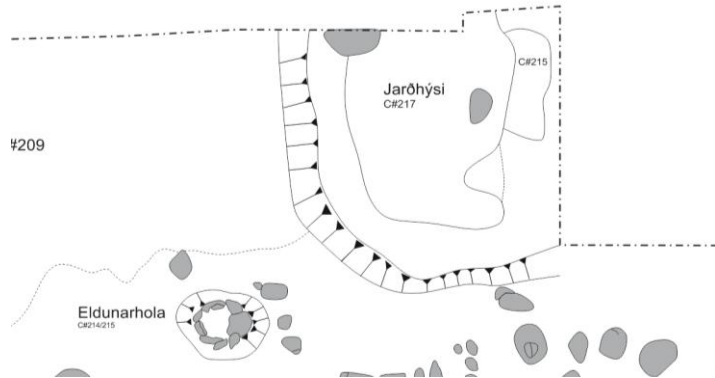
hin grynnri en hún hafði komið

fram í könnunarskurði árið 2011. Við rannsóknina kom í ljós veggur sem virðist hafa verið gerður til að mynda skjól við eldunarholurnar.

Jarðhýsi

Í norðvestur horni svæðisins var lag sem virtist ekki í neinu samræmi við svæðið í kring og leit út fyrir að vera hola sem fyllt hafði verið að grjóti. Þegar grófur jökulruðningur hafði verið fjarlægður kom í ljós gólflag og leifar af torfveggjum sem höfðu að mestu eyðilagst þegar jökulruðningurinn hafið verið

Teikning 10. Teikning sem sýnir það sem grafið hefur verið af jarðhýsinu.

settur yfir rústina. Sterkar líkur eru á að um sé að ræða jarðhýsi

þar sem hýsið er töluvert niðurgrafið eða um 1,20 metra miðað við þáverandi yfirborð en 1,5 metra miðað við núverandi yfirborð. Í grein Guðmundar Ólafssonar um jarðhýsi segir:

„Jarðhús hafa fundist um alla Norður Evrópu. Þau virðast einkum hafa verið í notkun frá því snemma járnöld og fram á miðaldir. Þau hafa þó verið þekkt miklu lengur, eða allt frá steinöld fram til 19. aldar. Gefur þessi langvinna notkun nokkra vísbendingu um notagildi þeirra. Þau voru algeng Norðurlöndum á víkingaöld, einkum á verslunarstöðum eins og t.d. í Ríbe og Heiðabæ. Þau hafa borist með landnámsmönnum til Íslands og virðast einkum hafa verið í notkun á fyrstu tveimur öldum Íslandsbyggðar [...] Jarðhús hafa fundist á allvíða hér á landi. Öll virðast þau vera frá fyrstu öldum Íslandsbyggðar. Þó að heimildir séu um að fundist hafi niðurgrafið mannvirki við fornleifarannsóknir allt frá 1897 gerðu menn sér lengi vel ekki grein fyrir því að um hús væri að ræða. Þór Magnússon varð fyrstur til að uppgötva tilveru þeirra þegar hann gróf í Hvítárholti á árunum 1963 - 1967 og fann leifar fjögurra jarðhúsa. Tvö hús til viðbótar komu í ljós við rannsókn á Grelutóftum á Hrafnseyri við Arnarfjörð árin 1977 og 1978⁶.

Eins og áður segir var jarðhýsið niðurgrafið og hafði verið fyllt af stórgrýti og mjög grófri möl. Slitróttar leifar torfveggja fundust en engir steinar í grunni. Greinilegt er að mölin hafði vísvitandi verið notuð til að fylla upp í jarðhýsið. Þrjár veggir hússins voru grafnir fram en annar gaflinn sem snýr til vesturs er en ógrafinn. Gólflag var farið að verða svartara þegar nær dró hinum ógrafna vegg og því ekki ólíklegt að eldstæði finnst þegar svæðið verður stækkað árið 2013. Gólfið var malarkennt.

Mynd 8. Gólf og hluti af torfvegg jarðhýsisins, vel sést hversu mikið niðurgrafið hýsið var.

⁶ Guðmundur Ólafsson 2005

6. Samantekt

Alls voru grafnir tveir grunnir skurðir í kirkjugarðinn. Tvær grafir voru opnaðar til að ákvarða varðveislu beina og mögulegan aldur garðs. Fyrir utan þunnt yfirborðstorflag voru grafirnar teknar niður í grýttan skriðugarðveg niður að mjög þéttu malarlagi sem ekki virðist hafa verið grafið í gegn um. Fyllingin í báðum grafanna var mjög gróf með miklu af stærri steinum og hafa bein varðveist þar ákaflega illa. Engin merki fundust um líkkistur.

Í syðri hlið grafar 1 fundust krónur barnatanna í svipaðri hæð og beinaleifarnar í gröf 1 en óvíst er hvort að grafið hefur verið ofan í barnsgröf, hvort að barnsgröfin hefur legið til hliðar við hina gröfina eða barnið lagt í gröfina með fullorðna einstaklingnum.

Sýni voru tekin úr þeim beinum sem fundust og voru þau send til AMS greiningar og voru aldursgreind til fyrrihluta 11 aldar. Einnig verður gjóska sem fannst í torfinu, sem grafirnar voru teknar í, greind. Þar sem varðveisla beina var mjög slæm var ekki hægt að meta aldur út frá grafarumbúnaði og engin sýnileg gjóskulög voru yfir garðinum.

Sökum þess hve þéttur og illgræfur jarðvegur virðist innan garðsins er ólíklegt að þar sé um mörg lög af gröfum að ræða. Það kann að benda til hás aldurs garðsins, hafi hann staðið frá upphafi á sama stað. Þó kann jarðvegur að vera eitthvað þykkari í vestari enda garðs. Ljóst er af rannsókninni að uppgröftur mannabeina hefur lítið upp á sig. Frekari rannsóknir myndu þá miðast að fjölda og gerð kirkna, kirkjugarðsveggjar og með yfirborðshreinsun garðsins mætti meta hversu margar grafir er að finna í honum.

7. Niðurstöður

Rannsóknasurningar fyrir árið 2012 voru að staðsetja miðaldabyggð á Hrafnseyri og kanna aldur og varðveisluskilyrði í gamla kirkjugarðinum og telja rannsakendur að svör hafi fengist við báðum spurningunum.

Niðurstöður þessara rannsókna voru að greinilegt er að byggingar eru austan við gamla kirkjugarðinn en skurðir voru teknir þar vegna þess að mjög oft voru skálar nærri kirkjum á miðöldum. Jarðhýsi sem fannst ásamt eldstæðum benda sterklega til þess að miðaldabyggðin á Hrafnseyri hafi verið staðsett nærri gamla kirkjugarðinum. Við rannsóknina kom líka í ljós mjög breytt garðlag undir Bælisbrekku. Hugsanlega getur verðið um að ræða vegg skála. Frekari rannsókna er þörf.

Við rannsóknina kom í ljós að töluvert er af minjum er undir sverði á Hrafnseyri, undir Bælisbrekku og aftan við gamla kirkjugarðinn. Árið 2014 er fyrirhugaðar viðamiklar fjarkönnunarrannsóknir á Hrafnseyri og í Arnarfirði sem er liður í rannsókninni „Arnarfjörður á miðöldum“. Með fjarkönnunarrannsóknnum er hægt að staðsetja minjar án jarðrasks sem felur í sér að hægt er að gera sér grein fyrir umfangi minja og staðsetningu og jafnframt gera frekari rannsóknir markvissari.

Niðurstöður út könnunarskurðum í kirkjugarði leiddu í ljós að varðveisla beina er mjög slæm en allt benti til þess að garðurinn væri afar gamall. Sýni sem send voru í C14 rannsókn staðfestu að garðurinn sé frá fyrrihluta 11. aldar og eru þetta nýjar heimildir um upphaf búsetu á Hrafnseyri.

8. Heimildaskrá

Árni Magnússon og Páll Vídalín. (1921). *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns. II. bindi*. Hið íslenska fræðafjelag, (1981)Sögufélagið, Reykjavík: Ljósprentuð útgáfa Kaupmannahöfn.

Böðvar Bjarnason. (1961). *Hrafnseyri Fæðingarstaður Jóns Sigurðssonar forseta*. Bókaútgáfa menningarsjóðs og Þjóðvinafélagsins.

Guðmundur Ólafsson. (2005). *Jarðhús á Hjálmstöðum* . Rannsóknarskýrslur Þjóðminjasafns Íslands 2005:8.

Diplomatarium Islandicum. Íslenzkt fornbréfasafn, sem hefir inni að halda bréf og gjörninga, dóma og máldaga og aðrar skrár, er snerta Ísland eða íslenzka menn. XV. 1947-1950. Hið íslenzka bókmenntafjelag, Kaupmannahöfn.

Landnámabók. (1968). Jakob Benediktsson gaf út. *Íslenzk fornrit*, . Rv. I, s. 177; Jón Jóhannesson (1941) *Gerðir Landnámabókar*, Rv., s. 28-29.

J. Jonsen. (1847). *Jarðatal á Íslandi*.

Sigurður Vigfússon. (1883). "Rannsókn um Vestfirði...", *Árbók Hins íslenzka fornleifafélags 1883*.

9. Gripaskrá (e. Artifacts)

Site	pjms nr.	Find nr.	Area	Context nr	Type of context	Description	Phase	Material	Atreifact type
Hrafnseyri	2011-61	1	a	102	topsoil			red ware	sheared
Hrafnseyri	2011-61	2	b	203	turf			iron	rógnagli
Hrafnseyri	2011-61	3	b		floor			iron	nail head
Hrafnseyri	2011-61	4	c					stone	whetstone?
Hrafnseyri	2011-61	5	c		topsoil			iron	nail morden
Hrafnseyri	2011-61	6	c					White ware	sheared
Hrafnseyri	2011-61	7	c					bone	
Hrafnseyri	2011-61	8	c					iron	nail
Hrafnseyri	2011-61	9	c					stone	red stone
Hrafnseyri	2011-61	10	c					stone	whetstone
Hrafnseyri	2011-61	11	e					iron	nail
Hrafnseyri	2011-61	12	d					red ware	sheard
Hrafnseyri	2011-61	13	a						
Hrafnseyri	2012-57	14	a	204	Gravelly layer	good condition		iron	iron nail
Hrafnseyri	2012-57	15	a	204	Gravelly layer	has iron content		Slag iron	iron slag
Hrafnseyri	2012-57	16	a	204	Gravelly layer	Broken corroded		iron	iron nail
Hrafnseyri	2012-57	17	a	204	Gravelly layer	Green glass		glass	
Hrafnseyri	2012-57	18	a	209	loose charcoal layer	moved to sample		Bone	
Hrafnseyri	2012-57	19	a	209	loose charcoal layer	Ceramic		stone ware	
Hrafnseyri	2012-57	20	a	202	top soil	Broken in 2 parts		iron	iron nail
Hrafnseyri	2012-57	21	a	208		Small iron		iron	unknown
Hrafnseyri	2012-57	22		209	loose charcoal layer	odd looking small stone		stone	unknown
Hrafnseyri	2012-57	23							

Hrafnseyri	2012-57	24	a	204		Whetstone broken in 2 parts	stone	Wheatstone
Hrafnseyri	2012-57	25	a	202	top soil	good condition	iron	iron nail
Hrafnseyri	2012-57	26	a	202	top soil	Small red flint	Stone	Flint
Hrafnseyri	2012-57	27	a	202	top soil	Part of pipe head	Clay	Clay pipe
Hrafnseyri	2012-57	28	a	202	top soil	egg shaped whitestone	stone	unknown
Hrafnseyri	2012-57	29	a	205		corroded nail head	iron	iron nail
Hrafnseyri	2012-57	30	a	213		Sample	bone	sample
Hrafnseyri	2012-57	31	b	402		nail head	iron	iron nail
Hrafnseyri	2012-57	32	a	210	Gravel fill in pit house	Flint white	stone	Flint
Hrafnseyri	2012-57	33	a	210	Gravel fill in pit house	odd shape	unknown	unknown
Hrafnseyri	2012-57	34	a	210	Gravel fill in pit house		stone	unknown
Hrafnseyri	2012-57	35	a	216	turf collapse pit house		iron	unknown
Hrafnseyri	2012-57	36	b	402		part of nail	iron	iron nail
Hrafnseyri	2012-57	37	a	217	Floor pit house	weapon?	iron	

RADIOCARBON DATING CERTIFICATE

21 May 2013

Laboratory Code SUERC-46135 (GU30233)**Submitter** Margrét Hallmundsdóttir
Náttúrustofa Vestfjarða
Aðalstræti 21
415 Bolungarvík**Site Reference** Hrafnseyri
Context Reference Grave one
Sample Reference #1**Material** Teeth : Human **$\delta^{13}\text{C}$ relative to VPDB** -17.5 ‰ **$\delta^{15}\text{N}$ relative to air** 14.2 ‰**C/N ratio (Molar)** 3.2**Radiocarbon Age BP** 920 $\pm$ 29

N.B. The above ^{14}C age is quoted in conventional years BP (before 1950 AD). The error, which is expressed at the one sigma level of confidence, includes components from the counting statistics on the sample, modern reference standard and blank and the random machine error.

The calibrated age ranges are determined from the University of Oxford Radiocarbon Accelerator Unit calibration program (OxCal4).

Samples with a SUERC coding are measured at the Scottish Universities Environmental Research Centre AMS Facility and should be quoted as such in any reports within the scientific literature. Any questions directed to the Radiocarbon Laboratory should also quote the GU coding given in parentheses after the SUERC code. The contact details for the laboratory are email g.cook@suerc.gla.ac.uk or telephone 01355 270136 direct line.

Conventional age and calibration age ranges calculated by :-

Date :-

Checked and signed off by :-

Date :-

Calibration Plot

